

PATRICK LEIGH FERMOR

Čas darů

PĚŠKY DO KONSTANTINOPOLE.
PUTOVÁNÍ MLADÉHO ANGLIČANA Z ROTTERDAMU KE STŘEDNÍMU DUNAJI

argo | itineraria

PATRICK LEIGH FERMOR

Čas darů

argo

Ukázka elektronické knihy

PATRICK LEIGH FERMOR

Čas darů

PĚŠKY DO KONSTANTINOPOLE.
PUTOVÁNÍ MLADÉHO ANGLIČANA Z ROTTERDAMU KE STŘEDNÍMU DUNAJI

argo | 2018

Kniha vychází s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky.

Obálka: Peter Bruegel mladší, *Past na ptáky*, 1605, Ženeva, Collection Torsten Kreuger.

Z anglického originálu *A Time of Gifts* přeložila Daniela Orlando.
Předmluvu napsala Jan Morrisová.

Edici řídí Magdalena Moravová.

Argo © 2018
Edition © The Estate of Patrick Leigh Fermor, 1977
Introduction © Jan Morris, 2005
Translation © Daniela Orlando, 2018

ISBN 978-80-257-2703-4 (váz.)
ISBN 978-80-257-2798-0 (e-kniha)

obsah

PŘEDMLUVA 7

MAPA 14

ÚVODNÍ DOPIS XANU FIELDINGOVI 17
NIZOZEMSKO 34
PROTI PROUDU RÝNA 49
VZHŮRU JIŽNÍM NĚMECKEM 74
ZIMNÍ CESTA 109
DUNAJ – ZÁMKY A EPOCHY 140
DUNAJ – PŘÍJEZD DO CÍSAŘSKÉHO MĚSTA 171
VÍDEŇ 198
NA HRANICÍCH SLOVANSKÉHO SVĚTA 230
PRAHA POD SNĚHEM 247
SLOVENSKO – KONEČNĚ KROK VPŘED 266
MAĎARSKÉ POMEZÍ 281

Poznámky a vysvětlivky 303

Jmenný a místní rejstřík 327

Ediční poznámka 341

Ukázka elektronické knihy

PŘEDMLUVA

Každý ví, že závist je hříchem všech spisovatelů, ale málokterý spisovatel v anglofonním světě by Patricku Leighu Fermorovi nepřál jeho význačné postavení mezi největšími prozaiky naší doby. Jeho dílo nemá obdoby, a tudíž nevzbuzuje závist.

Není lehké ho žánrově zařadit. Fermor bývá obvykle počítán k cestopiscům, i když ve skutečnosti tento žánr nesčetněkrát přesahuje. Námětem jeho psaní jsou sice zážitky z cest, ale stejně tak je i memoáristou, historikem, znalcem umění a architektury, básníkem, humoristou, vypravěčem, kronikářem, svérázným mystikem a dobrodruhem, jaký se hned tak nevidí. Kompletní škálou svých rozličných vloh se poprvé blýskl v *Čase darů*, vydaném v roce 1977, kdy mu bylo dvaašedesát let.

Tou dobou už měl za sebou polovinu pestrého života a trojici cestopisů, které sklidily velké uznání. V sedmnácti letech jako rozený excentrik s úlevou opustil nákladné formální vzdělávání a po vypuknutí druhé světové války vstoupil do britské armády. Zkostnatělou Irskou gardu (sám je napůl Ir) samozřejmě brzy vyměnil za partyzánský styl boje, pro který byl očividně jako dělaný, a kariéru násilníka z povolání korunoval v roce 1942 zosnováním únosu německého generála z okupované Kréty, kterého dopravil motorovým člunem do Egypta.

Žít v krétských jeskyních v převleku za pastýře bylo zřejmě pro Patricka Leigha Fermora něčím naprosto přirozeným a z *Času darů* je dobře vidět proč. Byl už takový. O devět let dříve, než major Patrick Leigh Fermor se svými komplici ukrytými v krétských horách dolaďoval poslední podrobnosti plánovaného únosu generála Heinricha Kreipeho, se z parníku v rotterdamském přístavu vylodil urostlý mladý Paddy Fermor, který ještě nedávno studoval na prestižní canterburské King's School, a teď hodlal podniknout pěší túru přes Evropu do Konstantinopole. Považoval se za potulného učence. Cestoval sám, přespával kdekoli, neváhal zapříst

hovor s kýmkoli, žil s minimálním rozpočtem, jedl a pil, co se naskytlo, zkoušel se domluvit v libovolném jazyce, přátelil se s boháči i chudáky a čelil nejtěžším náporům mrazu a horka, puchýřů a nehod, byrokracie, předsudků i politických poměrů. Mohl si snad zvolit lepší průpravu pro své záškodnické akce na Krétě?

S mnohaletým odstupem se ukázalo, že ani nemohl nasbírat lepší materiál na retrospektivní knihu, která se ohlížela za předválečnou Evropou přes ztemnělou pláň dějin a zkušeností. Mladý Patrick Leigh Fermor podnikl svou transkontinentální túru v osudovém okamžiku evropské historie. Třicátá léta 20. století byla dobou vzpomínek a také dobou vyčkávání. V obecném povědomí stále přežívala stará Evropa, světadíl knížat a sedláků, císařů Františka Josefa a Viléma, kde dosud stála nedotčená starobylá města a ctily se dávné tradice. Veřejnosti se však čas od času zmocňovala předtucha nadcházející katastrofy, obvykle vzápětí potlačená – rok 1933, kdy Leigh Fermor poprvé v životě stanul na německé půdě, byl i rokem, kdy se k moci dostal Adolf Hitler.

Jak říká sám Fermor, tou dobou mu to bylo ukradené. K podmanivosti *Času darů* přispívá mimo jiné i to, že průběh cesty zde líčí dvě osoby – lehkomyslný nedostudovaný mladík, který ji prožíval a ukládal si ji do paměti i deníkových zápisů, a mnohem zkušenější spisovatel s obsáhlejšími znalostmi historie, který ji čtyřicet let poté umělecky ztvárnil.

Čas darů je zcela unikátní dílo, které si v rámci svého osobitého žánru dělá, co se mu zlíbí. Nemá žádný vzor a nedodržuje žádné konvence. Jeho nejbližšími obdobami, které dokážu vylovit z paměti, snad mohou být celoživotní dílo sepsané ibn Battútou o šest staletí dříve nebo nezařaditelná kombinace pamětí, filozofického pojednání a cestopisu vydaná Johnem Ruskinem pod názvem *Praeterita* (*Věci minulé*). Jeho očividnější předchůdci – *Eothen* od Alexandera Kinglakea nebo *The Road to Oxiana* (*Cesta do Oxiany*) od Roberta Byrona – patří podle mě k jinému typu literatury, protože na rozdíl od této knihy nezachycují dozrávání mysli souběžně se stavem kontinentu. A vůbec, Leigh Fermor je Leigh Fermor a Kinglake ani Byron neunesli jediného generála…

Krétská eskapáda z roku 1942 prolíná vyprávěním z roku 1933, jelikož zjevně prostupovala i autorovým myšlením v roce 1977. Úvodní slovo, adresované jeho spolubojovníkovi Alexanderu Fieldingovi, se nepřímo dotýká jejich bravurního válečného kousku a v důsledku toho k němu obrací i naše úvahy. *Čas darů* totiž neobsahuje jen obyčejné zápisky z cest. Je plný narážek, doušek a odkazů, předbíhá se i opožďuje, těká sem a tam a navíc má dráždivě otevřený konec – zastavuje se v půli cesty do Konstantinopole a čtenáři nezbývá, než si počkat na její završení v dalších dílech.

I po formální stránce jde o mnohovrstevnatou knihu. Místy čteme nápaditě zužitkované vzpomínky, místy nacházíme čirý impresionismus. Některé pasáže naznačují, co se stane později, aniž o tom mladý cestovatel mohl mít tušení. Jsou tu virtuózní ukázky vzdělanosti a postřehy přesahující možnosti devatenáctiletého mladíka, ale i reakce natolik bezprostřední a rozkošně nepředstírané, že mohly pocházet jen z Paddyho deníkových zápisků načmáraných cestou ve stohu sena, v přijímacím salonu nebo nějaké útulné hospůdce. Leigh Fermor se rozpomíná na své mládí a současně se pozoruje jako na jednom z těch kubistických obrazů, kde vidíme profil i ánfas zároveň.

Ani stavba knihy nepodléhá neměnným pravidlům. Vše je v pohybu. V libovolné pasáži může dojít ke změně myšlenkového pochodu, tempa nebo nálady. Člověk nikdy neví, jakého rozletu sečtělé fantazie se dočká na dalších několika stránkách, stejně jako nikdy neví, jestli autor stráví další noc ve stáji, na zámku, v něčím volném pokoji nebo v policejní cele. Zvolená trasa nebyla pro Paddyho nedotknutelná. Zdálo se mu rozumné a zároveň romantické projít Evropu od Severního moře proti proudu Rýna a po proudu Dunaje až k Bosporu, ale když mu v Bratislavě řekli, že by opravdu měl vidět Prahu, neváhal vyrazit na neplánovanou zajížďku obnášející několik set kilometrů (a celou další kapitolu). A přestože zpočátku chtěl spát výhradně pod širákem, ve střední Evropě si už dopřával i pohodlná zámecká zastavenička zásluhou pohostinných přátel a známých.

Pestrost užitých postupů dokládá prakticky jakákoli část *Času darů*. Vezměme si šestou kapitolu, která končí Paddyho příchodem

Ukázka elektronické knihy

do Vídně. Najdeme v ní rozbor evropských lidových písní, pasáž o Shakespearových režijních pokynech, přednášku o stěhování národů, líčení Odoakerovy smrti, dvoustránkový rozhovor s vdovou po poštmistrovi, lyricky vzletný popis benediktinského opatství v Melku, akademickou rozpravu o Richardu Lvím srdci, historku o pozoruhodné ozvěně, popis návštěvy u irského mnicha a rakouských šlechticů, obdarování kachními vejci, příjezd do Vídně uprostřed pokusu o státní převrat a vytoužené spočinutí v noclehárně Armády spásy. Výklad plyne srozumitelně, nenásilně, na první pohled v takovém pořadí, v jakém docházelo k uvedeným událostem nebo v jakém si je autor vybavoval, a až když si knížkou listujete zpětně, všimnete si, že melcké opatství, to mistrovské ztělesnění evropské myšlenky, přichází na řadu přesně uprostřed vyprávění – v pravé poledne, abychom použili Fermorovu vlastní metaforu.

Tohle všechno občas vyžaduje určité potlačení nedůvěry (k němuž se člověk milerád odhodlá). Navíc jde o zjevný příklad maskovaného umění. Autorovu erudici nelze přehlédnout stejně jako jeho pozorovací schopnost, ale krása uspořádání této knihy se odkrývá až v průběhu čtení. Ať už se Melk ocitl v centru dění úmyslně nebo šťastnou náhodou, nyní tam trůní v celé svůdnosti Fermorovy smyslné prózy a člověk si znovu a znovu uvědomuje, jak umně se stupňují vypjaté pasáže prokládané chvílemi klidu. Toto střídání však nikdy neruší a nebije do očí, což je zčásti dané tím, že celá struktura se točí kolem nenápadného mladého Angličana tvořícího její středobod. Jde o kaleidoskopickou knihu, v jejímž ohnisku se však vždy nachází vážený pan Patrick Leigh Fermor, devatenáctiletý mladík vandrující Evropou s batohem na zádech.

Je to obyčejný člověk, ale s nesmírně milou povahou. Umí si získat všemožné typy lidí. Kam přijde, tam nachází nové přátele, k tulákům je stejně zdvořilý jako k baronům, splácí všechny své dluhy, je náležitě pokorný v přítomnosti starších a uvolněný mezi vrstevníky, flirtuje s dívkami, které mu nabízejí kachní vejce, opíjí se, nerad zraňuje něčí city a vesměs se chová tak, jak by se měl chovat

inteligentní mladý anglický kavalír ze 30. let. Nikoho nepřekvapí, že se zajatým generálem Heinrichem Kreipem si deset let nato při pohledu z ústí jeskyně k masivu Idi budou navzájem recitovat Horatiovy ódy.

Právě ústřední přitažlivost této postavy, tak svěží a plné naděje v kontrastu se zanikajícím majestátem starého kontinentu, zajišťuje *Času darů* jedinečné postavení v anglofonní literatuře. Oplývá bohatými znalostmi, teatrálností, velkým talentem, ale i nevinností. Jaké jiné dílo tohoto žánru o sobě může tvrdit totéž? Před prvním vydáním knihy v roce 1977 mi nakladatel v osobě legendárního Johna Murraye VI. poslal signální výtisk pro případ, že bych na něj chtěla napsat recenzi. Možná to od něj není zrovna objektivní, dodal, „ale opravdu mám pocit, že je to dílo génia".

Souhlasím s ním, jako s ním budou souhlasit i příští generace.

Jan Morrisová

Linque tuas sedes alienaque litora quaere,
o iuvenis: maior rerum tibi nascitur ordo.
Ne succumbe malis: te noverit ultimus Hister,
Te Boreas gelidus securaque regna Canopi,
quique renascentem Phoebum cernuntque cadentem
maior in externas fit qui descendit harenas.
Gaius Petronius Arbiter[1]

Tloukl jsem do zdí a křičel: „Dost!
Cizina volá.“
Mám se snad soužit, uvzdychat?
Můj život i verše jsou volné jak cesta,
jako sám vítr.
George Herbert[2]

Nyní se čas darů ke konci chýlí –
chlapci, již stárnete, sněhy, jež tají,
smutku, jejž teprve proud času smete –
lze už jen pozdvihnout společnou pílí
tuto šedivou zem, kde právě začíná
večer tříkrálový aneb cokoli chcete.
Louis MacNeice[3]

NIZOZEMSKO
Hoek van Holland
Rotterdam
Dordrecht
Gorinchem
Nijmegen
Tiel
Sliedrecht
Goch
Kevelaer
Krefeld
N Ě M
BELGIE
Kolín nad Rýnem
Bad Godesberg
Linec nad Rýnem
Andernach
Koblenc
Boppard
Rüdesheim
Bingen
Mohuč
Oppenheim
Mohan
LUC.
Worms
Mannheim
Heidelberg
Špýr
Bruchsal
Pforzheim
Mühlacker
Stuttgart
Göppingen
Štrasburk
Rýn
Ulm
Aušpurk
FRANCIE
Freiburg
Dunaj
Mnichov
Inn
ŠVÝCARSKO
A L P Y

N
W
E
S
POLSKO
E C K O
Praha
ČESKOSLOVENSKO
Brno
Dunaj
Aggsbach Markt
Dürrenstein
Persenbeug
Grein
Pasov
Kremže
Inn
Eferding
Peng
Mauern
Vídeň
Senec
Sereď
Šoporňa
Linec
Ried
Sankt Florian
Enns
Göttweig
Melk
Bratislava
Nové Zámky
Frankenburg
Ybbs
Pöchlarn
Šamorín
Pribeta
Traunstein
Fischamend
Petronell
Hainburg
Ostřihom
Rosenheim
Salcburk
Győr
Budapešť
RAKOUSKO
MAĎARSKO
0 40 80 120 160 km

ÚVODNÍ DOPIS XANU FIELDINGOVI[1]

Milý Xane,
jelikož jsem právě dokončil tyto zápisky z cest, vybavuji si zmíněné období velmi živě a pozdější události mi vyvstávají před očima ještě zřetelněji, takže se mi ani nechce věřit, že od roku 1942, kdy jsme se seznámili na Krétě – oba v černých turbanech, holínkách a šerpách, vybavení obligátními dýkami ze stříbra a slonoviny, zahalení do bílé kůzlečí kožešiny a špinaví až za ušima –, už uplynula víc než tři desetiletí. Po onom počátečním střetnutí na svazích hory Kedros následovalo ještě mnoho dalších setkání a dobrodružství. Naše nekonvenční válčení však naštěstí zahrnovalo i dlouhá údobí nečinnosti v horských úkrytech – obvykle pod větvemi, souhvězdími nebo kapajícími zimními stalaktity, kde jsme polehávali mezi kameny, pozorovali kroužící orly a vyprávěli si o svém životě před válkou.

Lhostejnost vůči jeskynní bídě a schopnost rychle reagovat na hrozící nebezpečí se mohly skutečně zdát nejvhodnějšími předpoklady pro život na okupované Krétě. U novodobé války bych však nečekal, že díky naší staromilské volbě řečtiny ve škole se ocitneme na vápencovém masivu. Armáda projevila pochopení kdysi považované za výjimečné, když jí došlo, že i nedokonalá obeznámenost s klasickým jazykem vede přímo k jeho moderní formě – proto ten náhlý výskyt mnoha zvláštních postaviček mezi pevninskými i ostrovními skalami. Zvláštních, protože řečtina už dávno nebyla povinná ani na školách, kde ji stále ještě vyučovali. Šlo o čistě nadšeneckou volbu svéhlavé výstřední menšiny, zřejmě nevědomky zapříčiněnou poslechem Kingsleyho *Bájí o Perseovi* v dětství – o důsledek raných tužeb, které vtiskly neurčitý, byť milý punc všem těm narychlo svolaným jeskynním lidem.

Ani jeden z nás shodou okolností nedokončil akademickou dráhu – tvoji přervala nemilá událost v rodině, moji zase vyloučení

Ukázka elektronické knihy

a oba jsme se postavili na vlastní nohy dřív než většina našich vrstevníků. Ty první toulky – s minimálním rozpočtem, mechuvzdorné, neschvalované našimi rodiči a bez výjimky příjemné – se nesly v dost podobném duchu, a když jsme si pro ukrácení dlouhé chvíle rekonstruovali svůj předválečný život, hned jsme se shodli, že pohromy, které nás přiměly jednat, nebyly vůbec žádné pohromy, nýbrž šťastné náhody.

Tato kniha je pokusem uspořádat a dovést ke zdárnému konci první z oněch nesouvisle líčených cest tak podrobně, jak jen jsem si ji dokázal vybavit. Příběh, který měl končit v Konstantinopoli, se ukázal být delší, než jsem čekal – rozdělil jsem ho proto do dvou částí, přičemž závěr tohoto úvodního dílu se odehrává na důležitém, byť namátkou vybraném mostě na středním toku Dunaje. Zbytek bude následovat příště. Od samého počátku jsem ho chtěl věnovat tobě, což nyní činím s radostí a obřadností toreadora, který před zahájením zápasu hází čapku příteli. Mohu využít příležitosti k tomu, abych z tohoto dopisu udělal cosi na způsob úvodu? Až k tomu dojde, chci odstartovat vyprávění bez velkých průtahů a vysvětlivek. Nejdřív je však zapotřebí stručně nastínit, jak k té cestě došlo.

Musíme se trochu vrátit v čase.
Ve druhém roce první světové války, krátce po mém narození, odpluly má matka a sestra do Indie (kde můj otec působil ve státní správě) beze mě, aby někdo z nás přežil, kdyby loď potopila ponorka. Měl jsem odcestovat za nimi, až bude na moři bezpečněji, a pokud by k tomu nedošlo, zůstat v Anglii, dokud válka nedospěje k rychlému vítěznému konci. Válka se však protahovala a lodí bylo pomálu – uplynuly čtyři roky a já mezitím setrvával v přechodné péči velice laskavé a velice prosté rodiny,[2] která se však nutně prodlužovala. Toto období odloučení bylo pravým opakem martyria, které popisuje Kipling v povídce *Baa Baa Black Sheep* (*Letka černých ovcí*). Směl jsem si dělat, co jsem chtěl, a to ve všem. O neposlouchání rozkazů nemohla být řeč, protože žádné rozkazy nebyly, natož nějaké přísné slovo či káravý pohlavek. Tato nová rodina na pozadí stodol, kupek sena a bodláků